

OPEN ARCHITECTURE INITIATIVE

*En förstudie med utgångspunkt i fem intervjuer för ökad öppenhet
och kunskapsutveckling inom de miljögestaltande disciplinerna*

Malmö, 2016

Förstudien är initierad av Annelie Håkansson och genomförd tillsammans med Caroline Dahl, Tankesmedjan Movium. Form/Design Center har, via Birgitta Ramdell, varit delaktig i arbetet med syftet att verka för kunskapsatsningar och branschutveckling inom ämnesområdet.

Omslag: Elisabeth Marttala

För upphovsrätt till denna rapport gäller Creative Commons BY-NC-SA. Dela, referera och använd gärna vårt material med endast för ickekommersiellt bruk och kom ihåg att ange upphovsman.

Kontakt:

Annelie Håkansson, Initiativtagare, arkitekt SAR/MSA, MAA
annelie.hakansson@gmail.com, 0703-026844

Caroline Dahl, Tankesmedjan Movium, SLU, www.slu.se/movium

Birgitta Ramdell, Form/Design Center, www.formdesigncenter.com

Form
Design
Center /

Innehåll

Förord	4
Sammanfattning & slutsatser	5
Varför Open Architecture?	7
Om studien	10
KARTLÄGGNINGEN	12
1. Drivkrafter och målgrupper	13
2. Eldsjälar eller innovationspolitik	17
3. Verksamhetsinnehåll och aktiviteter	22
4. Öppenhet, medskapande och ägande	28
Källor	33

Förord

Initiativet till projektet Open Architecture Initiative bygger på övertygelsen om att öppenhet och delaktighet blir allt viktigare inte minst i framtida arkitektur och stadsutvecklingsprojekt. Samhällets komplexitet går inte längre att hantera i enskildheter utan kräver att allt fler aktörer samverkar för att finna gemensamma lösningar. Grunden för detta är viljan att dela med sig, inte bara av sina tidigare erfarenheter och färdiga kunskaper, utan också fortlöpande i takt med att frågorna eller projekten förändras. I takt med att sociala medier har blivit en självklarhet kan vi också se att medborgaren förväntar sig – inte bara att bli informerad – utan också en reell möjlighet att påverka och få komma med sina lösningar och förslag.

Vår övertygelse är att nya modeller och metoder, inte minst för kunskapsdelning och medskapande, behöver utveckla i en open source anda. Open Architecture Initiative vill visa på behovet av tvärsektoriella kopplingar och alternativa affärsmodeller, där även enskilda utövare och mindre företag har tillgång till och kan bidra till kunskap och innovation.

Den nationella politiken för arkitektur, form och design ses nu över och det är vår önskan att Open Architecture Initiative kan inspirera till att sätta fokus på att nya och alternativa modeller behöver utvecklas för att bidra till att lösa samhällets alltmer komplexa utmaningar. Med denna rapport vill vi lyfta fram behovet av ett sådant engagemang. Form/Design Center avser att, tillsammans med andra aktörer i Malmö/Skåne, ta ett initiativ till att utveckla formerna för ett sådant arbete.

Tack till Movium Partnerskap och Malmö stad för stöd till projektets genomförande. Tack till intervjupersonerna vid de studerade plattformarna för er tid och öppenhet delande av erfarenheter. Tack också till Lovisa Olsson och Petra Jenning för tidigt engagemang kring idén om en plattform för arkitekturområdet, samt till Fojab Arkitekter för initial finansiering.

Malmö, maj 2016

Annelie Håkansson, Caroline Dahl och Birgitta Ramdell

Varför Open Architecture?

I en tid då arkitektur och stadsbyggande handlar allt mindre om statisk form och allt mer om relation och adaption, där arkitekturen skapas ur inkluderande och medverkande processer, snarare än ur den enskilde individens intuition, behöver kunskap och information hitta nya kanaler för utbyte och tillväxt. Med ny teknologi finns möjlighet att frigöra kraften hos många för att på så sätt möta en ökad komplexitet i arkitektur och planeringsprojekt, och att kunna leverera flera kvalitativa alternativ för ett hållbart samhällsbyggande.

Open Architecture Initiative, OAI, skulle kunna vara ett initiativ och en katalysator för metodutveckling inom arkitektur. OAI kan gå in i olika typer av projekt och diskussioner för att samla kollektiv kunskap och pröva metoder för vad som är relevant delning och vad som kan utvecklas i en open source anda. Genom att dela såväl projekt som processverktyg, vilka båda skulle kunna referensgranskas (peer review), kan initiativet bidra till ökad öppenhet i planerings- och byggprocessens alla skeden. Detta skapar möjligheter att arbeta med en mer informerad arkitekturprocess som likvärdigt kan ta tillvara både mjuka och hårda värden som grund för utformningen av den byggda miljön.

Initiativet önskar underlätta för fler tvärsektoriella kopplingar och alternativa affärsmodeller, där även mindre företag kan tillgå en större kunskapsmassa och bidra till innovation. Men innovation kräver också deltagande från civilsamhället,

varför innovationsprocesser kräver öppenhet och en möjlighet för deltagande.¹ Att innovation inte längre antas ske genom en enskild individ utan snarare genom delande och medskapande bygger också på de komplexa utmaningar som samhället står inför, där en lösning på ett problem bara leder till uppkomsten av andra.² Att dagens urbana utmaningar inte kan skiljas från det samhälle som de påverkar tycks vara allt mer accepterat. Likaså att dessa utmaningar inte enbart kan lösas med hjälp av teknologi, utan att civilsamhällets kreativitet behövs också i form av innovatörer och innovationer som ligger utanför myndighetsstrukturerna och kanske också näringslivet.

En plattform som Open Architecture Initiative skulle kunna vara ett svar på samtidens utmaningar och behov - inte genom att identifiera vad som ska göras - utan snarare genom att skapa en plattform för att resonera om hur vi ska göra det tillsammans.

Tänkbara mål med en OAI-plattform skulle kunna vara att

- stimulera öppenhet och transparens i designprocessen,
- sprida och utveckla kunskap om alternativa metoder,
- skapa en plattform för kunskapsdelning mellan de miljögestaltande disciplinerna,
- öppna upp för fler och mindre aktörer att delta i innovationsarbetet i kontexten av nationell och regional innovationsstrategi,
- genom att visualisera alternativa möjligheter att delta i utformningen av den gestaltade miljön inspirera till nya affärsmodeller,
- skapa ett samtal och kunskap kring upphovsrätter och öppen licensiering,
- spegla diskussionen mot upphandling och lagstiftning och
- bygga vidare på det nationella och nordiska renommé för demokratifrågor.

1 *Se vidare: <http://www.seismicproject.eu/>*

2 *Se vidare: https://en.wikipedia.org/wiki/Wicked_problem*

Sammanfattning och slutsatser

Tidsandan, våra komplexa samhällsutmaningar och ett resurseffektivt tänkande visar på angelägenheten och behovet av att bygga, testa samt dela kunskaper och erfarenheter. Denna förstudien har kartlagt och studerat ett antal nationella och internationella föregångare som verkar för ett öppet byggande, testande och delande av idéer, kunskaper och metoder inom arkitektur och design.

De studerande fallen är mycket olika, även om det också finns gemensamma drag mellan enstaka fall. Vissa av dem är initiativ underifrån och bygger på frivilligas insatser, andra är instiftade av samhället med syfte att stimulera en särskild utveckling, exempelvis innovation inom byggsektorn.

Förstudien har landat i en övergripande slutsats att tiden nu är mogen för att ta initiativ till att skapa ett Open Architecture Initiative, OAI. Saker behöver fortfarande falla på plats och vår sammanfattande bedömning är att:

- det finns behov av att utveckla och konkretisera modeller/metoder för delning av kunskap inom gestaltad livsmiljö,
- det finns ett ökat intresse för att utveckla metoder för medskapande,
- överväganden/prioriteringar behöver göras för att avgränsa det breda ämnesområdet och förhålla sig till de initiativ som finns idag,
- huvudmannaskapet för att driva en kunskapsplattform är en nyckelfråga,

- samverkan mellan bransch/branschorganisationer och offentlig sektor, inklusive akademi, är viktig i ett utvecklingsskede men även i ett kontinuerligt genomförande och förvaltande och
- en pilotstudie eller fördjupad förstudie kring former, ansvar och finansiering bör tas fram som grund för ett vidare arbete.

Utöver dessa sammanfattande slutsatser ser vi följande kring organisation och huvudmannaskap samt en framtida verksamhetsinriktning och relation till andra aktörer.

Organisation och huvudmannaskap

Beträffande initiativtagare och ägarskap kan vi konstatera att de fall som vi studerat visar både på framgång när initiativet kommer uppifrån och när det byggs underifrån. I de fall som initiativet har kommit uppifrån har plattformarna drivits som projekt under en begränsad tid. Efter att projekttiden har nått sitt slut tycks det inte finnas förutsättningar för att någon annan ska driva plattformen vidare. I ett par av fallen har en långsiktig plattform inte heller varit huvudmålsättningen, utan avsikten har snarare varit att stimulera utveckling i en viss riktning under en viss tid.

Ser vi på det svenska exemplet som vuxit underifrån, Archileaks, så framträder en liknande utmaningen. Initiativtagarna har vid olika tillfällen sökt efter en möjlighet till kollektivt ägandeskap med en huvudman som skulle vara någon annan än initiativtagarna, men än så länge har man inte fått napp hos någon sådan. Frågan om vem som ska förvalta ett sådant här initiativ tycks alltså vara en avgörande, men svår fråga att lösa oavsett om initiativet kommer uppifrån eller underifrån.

Av detta drar vi slutsatsen att initiativet till ett OAI skulle kunna komma både underifrån och som ett initiativ uppifrån. Samtidigt så ser vi också, bland de fall vi studerat, att ett stöd från det organiserade samhället också innebär ett visst mått av stabilitet och struktur, vilket är värdefullt för att under rimlig tid få till stånd en fungerande plattform.

Därför lutar vår slutsats kring initiativ och ägandeskap snarare mot att ansluta sig till, och utveckla, något redan existerande alternativt och att söka sig till en tydlig ägandeorganisation som Sveriges Arkitekter¹ och/eller Arkitektur- och Designcentrum (ArkDes)² eller deras regionala motsvarigheter. Samtidigt kan man inte nog understryka vikten av engagemang från näringsliv och eldsjälar. Utan dem finns inte förutsättningar för ett intressant innehåll och vi tror att dessa måste driva på plattformsbygget även om förvaltande av en sådan finns inom en stabil organisation.

1 www.arkitekt.se

2 <http://www.arkdes.se>

Form/Design Center avser att, inom ramen för att stärka Skåne som en kunskapsnod inom form, arkitektur och design, ta ett initiativ till fortsatta diskussioner om hur frågorna om kunskapsdelning kan utvecklas.

Verksamhetens inriktning och relationer till andra aktörer

Vilken grad av delande och medskapande som förekommer inom de studerade fallen har också varit av stort intresse för oss. Vi kan konstatera att graden av delande och medskapande skiljer sig åt väsentligt, men att merparten av fallen har funktioner såsom att vara en plattform för debatt samt kunskaps- och erfarenhetsutbyte. Även utbyte av källkoder och funktioner för kollaborativt skapande finns i viss mån.

Dessa iakttagelser ger ledtrådar till vilken verksamhet som ett OAI skulle kunna ha. Att tillhandahålla en plattform för debatt finns hos många befintliga svenska plattformar såsom Hållbar stad³, Movium⁴, Archileaks etc, varför ett OAI med en verksamhet begränsad till detta inte egentligen skulle tillföra något nytt. Kunskaps- och erfarenhetsförmedling är inte lika vanligt och med sådana funktioner skulle kanske ett OAI tillföra något, särskilt om ämnesområdet håller en viss bredd från design till arkitektur och stadsutveckling. Samtidigt kan det finnas en risk för otydlighet om verksamhetens inriktning blir för bred. Därmed skulle ett OAI kunna komplettera redan befintliga rådgivartjänster, såsom Movium rådgivning vilken är förbehållen betalande användare och också ganska begränsad till landskapsarkitektur, eller Archileaks som förvisso är kostnadsfri men ganska begränsad till frågor om arkitektur.

Särskilt intressant har det varit att studera de plattformar som har strävat efter ett kollaborativt skapande. Både detta och faktisk delning av källkoder och metoder är något som inte är särskilt utvecklat på existerande svenska plattformar och här skulle ett OAI kunna göra stor skillnad. Vi kan se en intressant samexistens med Sveriges Arkitekters tävlingsverksamhet, i denna fråga. Till skillnad från många offentliga sammanhang skulle en sådan inriktning också möjliggöra för civilsamhällets delaktighet, något som blir allt mer efterfrågat för att möta samhällets utmaningar.

Sammanfattningsvis så tror vi att ett OAI bör fokusera på en verksamhet bestående av debatt, kunskaps- och erfarenhetsförmedling, delning av såväl metoder som faktisk källkod samt stöd för kollaborativt skapande.

3 hallbarstad.se
4 www.movium.slu.se

Om studien

Förstudien har syftat till att utreda hur ett OAI skulle kunna formeras, organiseras och finansieras. Underlag till dessa överväganden har vi hämtat från en kartläggning och studie av befintliga plattformar med liknande målsättningar, såväl inom Sverige som internationellt. För de fem plattformarna beskrivna i denna rapport har intervjuer med representanter för plattformarna genomförts.

Förstudien har genomförts med början under andra halvåret 2014. Intervjuerna genomfördes september 2014-juni 2015. Ett rundabordssamtal med nyckelpersoner inom stadsbyggande och innovation, främst från Skåne, ägde rum på Form/Design Center i november 2014 med syfte att stämma av tidiga hypoteser och hämta in fler infallsvinklar kring förstudiens målsättningar.

Förstudien har genomförts iterativt och instrumentellt, dvs plattformar att undersöka har fortlöpande lagts till under arbetets gång. Avsikten med kartläggningen har inte varit att finna jämförbara aspekter hos alla plattformar, snarare har strävan varit att få insikt om olika aspekter hos olika plattformar. Därmed vill vi understryka att studien inte kan antas vara en heltäckande kartläggning av alla nuvarande existerande plattformar, inte heller som en heltäckande kartläggning av respektive plattform.

Ett knappt 20-tal plattformar har identifierats under arbetets gång. Aspekter som har berörts har exempelvis varit; ämnesfokus, målgrupp, lokalitet, digital och/eller

fysisk plattform, kontext/ursprung, verksamhet, delning, deltagande, ägarskap, organisationsform, nyckelpersoner, finansiering, omsättning etc. Fem initiativ har särskilt studerats i kartläggningen. Två av dessa initiativ är regionala för Öresundsregionen, en plattform är tydligt kopplat till svensk arkitektur, och två är internationella exempel.

Archileaks

Programförklaring: Archileaks skapar förutsättningar för arkitekter att tänka tillsammans och samverka konkret för en bättre arkitektur. Det är en plattform på nätet för delning av dokument och filer, men även kunskapsåterföring och utbildning genom ett interaktivt uppslagsverk och forum. www.archileaks.se

Helsinki Design Lab

Programförklaring: "Helsinki Design Lab helps government leaders see the 'architecture of problems.' We assist decision-makers to view challenges from a big-picture perspective, and provide guidance toward more complete solutions that consider all aspects of a problem. Our mission is to advance this way of working—we call it strategic design." www.helsinkidesignlab.org

Innosite

Programförklaring: "Innosite is an open innovation platform which connects players with a need for innovation with people who have great ideas. The aim of Innosite is to create and further develop an active innovation environment within the construction industry in Denmark and to promote dialogue across professions and industries. The platform is open for players within and outside the construction industry, allowing property developers and companies to invite tenders for development assignments, share ideas and provide inspiration for new innovation methods." www.innosite.dk

Konstitutet

Programförklaring: "Konstitutet är en yrkesorganisation som står för kunskaps-spridning, fortbildningar, erfarenhetsutbyten, tvärdisciplinära samarbeten och arrangemang i syfte att främja konstnärlig produktion för södra regionens bild- och formkonstnärer." www.konstitutet.se

Smartgeometry

Programförklaring: "Architectural design with computational tools. Smartgeometry was founded in 2001 as a partnership between Practice, Research and Academia, formed by members of the world's leading architectural and engineering practices and educational institutions." www.smartgeometry.org

KARTLÄGGNINGEN

1. Drivkrafter och målgrupper

De fem initiativen har var och en sitt specifika syfte, drivkraft och målgrupp. Tre av dem kan sägas ha kunskapsutveckling som huvudsyfte. Två är fokuserade på innovation inom byggbranschen och en är inriktad på innovation inom offentlig sektor och samhället i vidare bemärkelse. Vem som använder och deltar i plattformarna beror på målet med plattformen. Innosite kommunicerar både på engelska och danska med syfte att attrahera internationella användare. Archileaks arbetar utifrån en svensk kontext och har därför valt att hålla plattformen på svenska.

Öppen innovation i dansk byggbransch

INNOSITEs måtto är att skapa "öppen innovation inom byggsektorn i Danmark"¹. Avsikten är att öka kunskapen om och användande av öppen innovation i den danska byggbranschen. Enligt Innosites projektledare Nina Koch-Ørvad² som gjort grundlig internationell research finns det inga andra öppna innovationsplattformar inom arkitektur eller byggbranschen liknande Innosite.

Målet har varit att plantera ett frö för att den danska byggbranschen ska våga arbeta mer med öppen innovation, och att det kan löna sig. Nina Koch-Ørvad ser inte någon stor skillnad mellan Sverige och Danmark. Byggbranschen har på många sätt samma utmaningar och avsaknad av innovation både i Norden och Europa.

1 Citat från www.innosite.dk

2 Intervju med Nina Koch-Ørvad, projektledare Innosite, 17.09.2014

"Att innovera byggandet är en svår uppgift- byggbranschen är så komplex - och Innosite är bara en droppe i havet - men det är bättre än ingenting."

"Öppen innovation är nytt och går emot det sätt som byggbranschen jobbar på, där man är mycket stängd och intern i sina processer."³

Målgrupp för tävlingarna har varit innovationsmogna verksamheter och organisationer. Man har riktat sig uteslutande till danska företag eller privata och offentliga organisationer. De offentliga utgörs vanligtvis av kommuner eller organisationer inom kommunerna. De privata initiativtagarna uppges ofta ha en dubbel agenda, där branding är en lika stor anledning för att initiera en tävling som att faktiskt få ett resultat från tävlingen. Här har facilitatorerna för plattformen en viktig uppgift att bereda tävlingsprogrammet med ett trovärdigt innehåll.

Innosite hade en tydlig femårsplan som avslutades våren 2015. Enligt Innosites projektledare har man valt en femårsperiod för att det skulle finnas tid nog att testa metoden, och tid att det blev en del av branschen. De två första åren var förberedande år och fokus på utveckling på vad det skulle vara för plattform. Kunskap om öppen innovation och att drifva en sådan plattform fanns inte tidigare inom DAC, Realdania eller Energistyrelsen. Kunskap har byggts upp i samarbete med rådgivare. Bla med tyska innovationsbyrån Hyve⁴.

Annorlunda för Innosites tävlingskoncept är att det riktar sig brett och inte enbart mot arkitekter, även om tävlingsdeltagande är högre i den yrkeskåren än i ingenjörskåren. Någon särskild examen krävs inte för deltagande.

Språket är engelska för att få internationellt deltagande i de initiativ som man lanserar och användarna är till hälften internationella. Varifrån användarna kommer skiftar under åren, 2014 var det många deltagare från Ryssland, något år senare från Spanien, Portugal och Kina. Gemensamt för många deltagare är att de är unga, särskilt de internationella deltagarna består av nyexaminerade, men det finns också en del äldre, med större erfarenhet som deltar.

Att frigöra tid för skapandet

ARCHILEAKS är ett professionellt forum för arkitektur och stadsutveckling. Målgruppen och användarna är främst arkitekter, men även en intresserad allmänhet.

Archileaks utgår från Göteborg och riktar sig till svenska användare eftersom man vill vara praktik- och branschnära. Enligt Archileaks projektledare Martin Nordahl⁵

3 Ibid.

4 www.hyve.net

5 Intervju med Martin Nordahl, projektledare Archileaks, 18.09.2014

är syftet att vara stöd i det praktiska arkitekturarbetet. Med det syftet strävar plattformen efter att underlätta informationssökning och kunskapsöverföring av "monotona" arbetsuppgifter så att mer tid kan ägnas åt kreativt skapande.

"Det handlar också om hur man ser på arkitektrollen. Man har inte gått på arkitektskolan för att göra dörruppställningar - målet är att ägna mindre tid åt att söka information och mer åt att skapa."

Archileaks drivs liksom Innosite av en kritik mot byggbranschens låga innovationsintresse och kvalitetsmedvetenhet och ser sig som en motkraft mot strömningar som strävar efter instiftande av likriktade standards. Istället önskar man att skapa ett forum för innovation som inte nödvändigtvis förutsätter exklusiva byggprojekt för att kunna genomföras.

"Den svenska byggvärlden är extremt konservativ. Den är inte heller så kvalitetsmedveten eller har bästa grogrunden för innovation om man vill föreslå något som går utanför AMA [Allmänna material- och arbetsbeskrivningar]."

*"Vi har mål och verksamhetsutveckling - men inte någon femårsplan."*⁶

Archileaks arbetar med mål och verksamhetsutveckling. En målbild är att bli en öppen plattform där andra aktörer kan dela med sig i högre tal. Idag fungerar detta på textsidan men andra delar är idag överrepresenterade av Okidokis eget material.

Förebilder som Archileaks sett till är bla Github⁷ inom programmering, Open Architecture Network⁸ och Stack Overflow⁹ och en del cadforum som är mer forum. Det har tidigare talats om att starta Archileaks utomlands och bland annat har ett norskt kontor hört av sig för att få rådgivning med sin ambition att dela BIM-material (Building Information Modeling).

Ett sammanhang för bild- och formkonstnärer

KONSTITUTET Är ett Malmöinitiativ som funnits sedan 2013. Målgrupp och användare är bild- och formkonstnärerna i Skåne, vilket också inkluderar produktdesigners och formgivare. Verksamheten bedrivs på svenska eftersom den riktar sig till lokala aktörer. Initiativet kommer från yrkesgruppen själva och man ser sig som en resursplattform för professionella med syfte att förbättra yrkesgruppens arbetsvillkor genom att erbjuda ett sammanhang för samtal och samarbete för en yrkesgrupp som vanligtvis arbetar väldigt enskilt. Bland annat har man som målsättning att kartlägga och bättre synliggöra de delar som kan underlätta processen från idé till färdigt verk.

6 Intervju med Martin Nordahl, projektledare Archileaks, 18.09.2014

7 <https://github.com>

8 <http://openarchitecturenetwork.org>

9 <http://stackoverflow.com>

Konstitutet beskriver på hemsidan sitt uppdrag som att:

*”Stärka bild- och formkonsten i södra Sverige utifrån konstnärernas behov, befintliga produktionsresurser och konstnärorganisationer. Vår bas utgörs av kollektivverkstäderna i Malmö: KKV Monumental, KKV Grafik, KKV Textil och Mediaverkstaden. Vi samarbetar även med Konstnärscentrum Syd (KC-SYD), Konsthantverkscentrum (KHVC), Konstfrämjandet Skåne, KRO/KIF, DISK och flera andra aktörer inom bild- och formområdet, t ex Skissernas museum i Lund, Fabrikken i Köpenhamn, Moderna Museet i Malmö och Riksställningar”.*¹⁰

Internationell spjutspets för datadriven design

SMARTGEOMETRY är en specialiserad plattform för datadriven arkitektur och design. Smartgeometry grundades 2001 av personer som arbetade på några av världens ledande arkitekt- och ingenjörsföretag och utbildningsinstitutioner, eftersom man insåg att många arbetade med samma typer av parametriska verktyg och att man skulle vinna på att dela sina resultat mellan sig. Smartgeometry startades i London och riktar sig internationellt.

Grundkonceptet för Smartgeometry är sedan starten en årlig workshop och konferens. Utifrån den har det senare även bildats en digital plattform som har några tusen användare. Målgrupp är både industri och akademi. Användare av plattformen är ett brett spektrum av kunniga personer från både industri, akademi och oberoende konstnärer.

Strategisk design i offentlig sektor

HELSINKI DESIGN LAB instiftades för att innovera offentlig sektor genom strategisk design. Man ansåg att offentlig sektorn är i kris och att det behövdes en grundläggande förändring snarare än mindre förbättringar.

*”We had to have a very clear idea to run fast. So the clear idea was: The public sector is in crisis – it needs to be innovated not just improved. [...] And the nature of that crisis spans a spectrum in which design has a critical role. On the one hand it is about services and human interactions – and there design fits perfectly – and on the other hand it is about systems – and there design also fits. So we had a clear idea to bringing design into public sector innovation. And we also had a clear idea that because it was no textbook where you could read how to do it - we had to take the initiative to build an international platform to share ideas.”*¹¹

10 <http://www.konstitutet.se>

11 Intervju med Marco Steinberg, Director of Strategic Design, Sitra 25.06.2015

2. Eldsjälar och innovationspolitik

Av de fem studerade plattformarna är några resultat av nationell innovationspolitik, med tydligt mål och tidsram. Andra initiativ är skapade utifrån enskilda individers engagemang och har därmed en annan form och finansiering.

Femårigt innovationsprojekt finansierat av Realdania

INNOSITE är ett strategiskt steg och utvecklingsprojekt inom dansk innovationspolitik via Byggningsstyrelsen och Energistyrelsen. Projektet är finansierat av den privata fonden Realdania. Plattformen är en av flera efterföljare till ett tidigare Realdania projekt "Det stora Byggeriets Innovation". På Realdanias hemsida kan man läsa att:

"Byggeriets Innovation, der gennem en fireårig periode fra 2005 til 2008 har bragt byggesektoren og gode, nytænkende idéer sammen i såkaldte udviklingskonsortier. Ved at understøtte konkrete innovationsprojekter på tværs af den fagopdeling, der ellers kendetegner byggeranchen, har Byggeriets Innovation skulle medvirke til en reorganisering i byggeriet, som kunne åbne for en mere systematisk og målrettet innovation i byggesektoren".¹

1. www.realdania.dk

Innosite är ett tidsbegränsat femårigt projekt. Vid förstudiens genomförande var det oklart om och hur en eventuellt fortsättning skulle organiseras. Plattformen är faciliterad av en arbetsgrupp på Dansk Arkitektur Center, DAC, samt en styrgrupp från bland annat Realdania. Utvecklingen av plattformen tog något år men har landat i ett team bestående av projektledare, projektassistent, praktikant, grafisk designer, och en kommunikatör. Tillsammans uppges teamet lägga ca 40 timmar per vecka.

Verksamheten utgörs av innovationstävlingar och det är Innosites arbetsteam på DAC utvecklar och genomför dessa. Normalt skulle utvecklingsarbetet för en motsvarande tävling kosta ca 300.000 danska kr, men tack vare helfinansiering från Realdania betalar initiativtagarna till tävlingarna enbart vinstpremierna, vilka är små. Skälen för att hålla nere vinstpremierna är dels att de inte ska konkurrera med "vanliga" arkitekttävlingar dels att man önskar framför allt att få med små aktörer.

*"Vi håller nere premierna för att inte etablerade verksamheter ska delta som förslagsställare. Vi vill ha med de små aktörerna."*²

Egenfinansierat gräsrotsinitiativ i Göteborg

ARCHILEAKS drivs, till skillnad från Innosite som finansieras av en stor fond och drivs av en nationell projektorganisation, av en privat arkitektbyrå, Okidoki arkitekter, utan offentlig finansiering. Okidoki hade idén om Archileaks redan från kontorets start. Då fanns tanken på en öppen databas där man skulle kunna dela dokument för att underlätta för andra att starta kontor. Plattformen dröjde dock och lanserades först fem år efter byråns start. Då bestod Okidoki av 15 personer och var inte det lilla nystartade kontoret längre, men ambitionen att driva genom idén fanns fortfarande kvar.

Idag ägs Archileaks av Okidoki Arkitekter genom ett separat aktiebolag. Plattformen sköts via en arbetsgrupp och redaktion, som hämtas från Okidoki. En inte oansenlig del av arkitektbyråns vinst har investeras i plattformen, både för teknikutveckling och redationellt arbete. Samarbete med andra aktörer har sökts, exempelvis Sveriges Arkitekter, men hittills har samverkan inte lett till någon förändrad ägande- eller finansieringsstruktur. Medel har också sökt från andra finansiärer såsom Vinnova³ och ARQ⁴, dock utan resultat och ägarna spekulerar kring om den uteblivna finansieringen kan bero på att initiativet inte uppfattas som oberoende från Okidoki.

*"Ambitionen var redan 2012 att ge bort Archileaks. Vi ville ha ett kollektivt ägande. Vi gick då till Sveriges Arkitekter och deras då nystartade egenföretagarservice – Arkitektservice – genom en annons i Arkitekten – och en fråga om att vara med och driva Archileaks, men utan napp"*⁵

2 Intervju med Nina Koch-Ørvad, projektledare Innosite, 17.09.2014

3 <http://www.vinnova.se>

4 <http://www.arqforsk.se>

5 Intervju med Martin Nordahl, projektledare Archileaks, 18.09.2014

Eldsjälar och liten årlig finansiering

KONSTITUTET är till skillnad från Innosite och Archileaks varken offentlig eller privat, utan drivs som en ideell förening. Verksamheten har en mindre del offentlig finansiering, men på årsbasis vilket innebär en svårighet för långsiktiga satsningar. De offentliga medlen kommer i huvudsak från Region Skåne, men Malmö stad har även finansierat specifika arrangemang. Merparten av arbetsinsatsen är därför ideell.

I nuläget finns fyra timanställda som driver och utvecklar plattformen praktiskt och strategiskt. Nuvarande budget medger ca 8-10 timmar i veckan/person. Någon liten intäkt genereras också av kursverksamhet, en verksamhet som dock är avsedd att erbjudas för låg kostnad.

Konstitutets styrande tidsram är finansieringen som söks från år till år, men mentalt har man ingen tidsram. Konstitutet har ändrat sig och expanderat mycket bara på det senaste och man ser plattformen som ett levande projekt.

Det finns bara möjligheter, men begränsningar i tid och pengar. I nuläget är det svårt att både göra, reflektera och dra slutsatser, menar Konstitutets ena projektledare Marie Loft. Plattformen är relativt ny och ännu finns inte den helhet och dynamik man kan ha om det finns möjlighet att fördjupa sig. En hel del tid går även åt till ansökningsperioder och verksamhetsbeskrivning. En möjlighet för framtiden skulle vara om någon student eller forskare har möjlighet att följa initiativet.

*"Vi försöker få alla att prata med varandra. Vi vill inte bli gigantiska utan göra det smidigare för de yrkesverksamma. Det är något man måste bygga upp över längre tid."*⁶

Drivna specialister och en stark sponsor

SMARTGEOMETRY uppstod liksom Archileaks underifrån av individer i branschen. I Smartgeometrys fall skapades plattformen av personer med intresse för samma verktyg. Inledningsvis bestod gruppen enbart av ett fåtal personer och deras personliga nätverk som sedan växte till en etablerad plattform med Bentley som huvudsponsor.

*"It really started as this idea that there was really a few people in the industry that worked with the same tools, the same parametric tools. It was kind of a get together with people of the same interests, and it really grew from there".*⁷

6 Intervju med Marie Loft, projektledare Konstitutet, 22.09.2014

7 Intervju med Xavier De Kestelier, Director Smartgeometry 19.06.2015

Plattformens organisation är i stort oförändrad sedan start. En styrelse bestående av internationella representanter både från akademi och industrin leder arbetet. Framstående arkitekt- och konsultföretag finns företrädna. Detta till trots hävdar Xavier De Kestelier att initiativets framgång inte är beroende av att det är samma kärngrupp som har lett plattformen under lång tid:

"I don't think it's that important [that the same people are leading the platform]. The original directors already have less of an influence and are not driving it so much. I think it's a process. People have less or more time to work with it. That's how it is."⁸

Smartgeometry är ideellt drivet, men de konferenser eller workshoppar som utgör huvudverksamheten är sponsrade av olika aktörer och finansieras också av deltagaravgifter och volontärarbete. Bentley har länge varit huvudsponsor, men andra stora programvarutillverkare bidrar numera också, som exempelvis Autodesk. Sponsringen innebär inte att plattformen begränsar sin verksamhet till sponsorernas programvaror. Sponsorererna är där för att lära och ser Smartgeometry som ett slags framåtblickande fönster till industrin:

"Our main sponsors has always understood that – that this workshop is not on Autodesk software, we might not use any Autodesk software or Bentley software. They are there actually to learn from us. They have always seen us as a kind of window into the industry that is probably forward looking towards where we will be in the next five years."⁹

Intressant att notera är att industrin vanligtvis betalar för konferenser, och sponsring enbart är ett annat sätt att kanalisera denna utgift. För de akademiker som också deltar i plattformen är situationen en annan. För dessa krävs en vetenskaplig produktion i form av artiklar eller konferens-proceedings. Smart Geometry har lyckats identifiera en position mitt emellan, där man erbjuder en modell som tilltalar och möjliggör deltagande av båda.

Femårigt Sitrafinansierat innovationsprojekt

HELSINKI DESIGN LAB var liksom Innosite i Danmark ett femårigt projektinitiativ finansierat av en utvecklingsfond. Finansiären var Sitra¹⁰, den finska innovationsmyndighet som i grunden är en fond som i stort sett lever på räntan av sina investeringar och därmed är relativt oberoende både finansiellt och politiskt. Även om plattformen var finansierad av Sitra bestämde man sig för att marknadsföra Helsinki Design Lab separat från organisationen då man önskade mer neutral, öppen och delande profil.

8 Ibid.

9 Ibid.

10 <http://www.sitra.fi/en>

Sitra organisationen har ett hundratal anställda, men det var först i och med skapandet av Helsinki Design Lab som designers blev anställda. Plattformen hade ett knappt tiotal anställda, men dessa valde efter en tid att lämna Sitra på grund av meningsskiljaktigheter och plattformen finns därmed inte längre.

Helsinki Design Lab startade som konferens från en konversation om att återbesöka frågeställningarna från en konferens som hölls med anledning av 50 års firandet av Finlands självständighet från Ryssland. Frågeställningarna vid den konferensen kretsade kring hur design och näringsliv kunde mötas. 1968 när konferensen ägde rum fanns ännu inte tillämpningar som kundanpassade produkter och det fanns inte något som hette användargränssnitt.

2008 när konversationen återuppstod bjöd direktören för Sitra, Esko Aho, Finlands tidigare premiärminister, in Marco Steinberg till Sitra. Med mångårig erfarenhet från USA och Harvard University blev Marco Steinbergs bidrag till konversationen ett budskap att design kan vara ett vertyg för fundamental systemförändring och att design kan involveras i bredare sociala frågeställningar. Utifrån konferens skapade Steinberg plattformen med samma namn och ett tydlig fokus att verka för att "Design meet Government".

Helsinki Design Lab existerade åren 2008-2013. Sitras designteam tog 2012 beslut att lämna fonden som team. Anledningen var att Sitra inte skulle satsa på att ha egen designkompetens och därmed var man inte kapabel att driva dessa initiativ. Sitra hade inte någon inhouse design kompetens eller nätverk och Steinberg säger i intervjun att man ville avsluta när saker fortfarande var intressant. Man bestämde sig för att stänga ner men hålla det publikt tillgängligt. Eftersom Helsinki Design Lab var känt och den mest visuella delen användes den som arkiv – inte enbart för projekt inom HLA men också för att arkivera andra initiativ inom Sitra. Bl.a Design Exchange, Bricksarter etc.

"We gave ourselves a deadline – the strategic design team – the group – under that was these initiatives. A lot of people think wrongly that we are Helsinki Design Lab – but HLA was really one of many projects."¹¹

The reason why we did that – if Sitra was not going to have design capability – there was no way that Sitra was capable to run those initiative. Sitra did not have the inhouse design skills and networks, and we felt it was better to end on a high – when things still was interested. Instead of keeping the project in a zombieland."¹²

11 Intervju med Marco Steinberg, Director of Strategic Design, Sitra 25.06.2015

12 Ibid.

3. Verksamhetsinnehåll och aktiviteter

Ett fokus för kartläggningen är att se på hur målbilden för de olika plattformarna konkretiseras i aktiviteter och hur dessa har utvecklats över tid. Aktiviteterna som genomförs är självfallet varierande både i innehåll och periodicitet. Vissa pågår fortlöpande såsom Archileaks, medan Smartgeometrys huvudaktivitet är en årligt återkommande event. Helsinki Design Labs aktiviteter var projektbaserade och hade en tidsutsträckt och ett innehåll som dikterades av det enskilda projektet.

Nätbaserade idétävlingar

INNOSITE har från start haft ett tydligt fokus att pröva en plattform för nätbaserade idétävlingar. Med hjälp av den tyska byrån Hyve, som arbetar med rådgivning för öppen innovation till företag, har man satt upp och scriptat plattformen. Detta samarbete gav Innosite viss marknadsföring i början.

Det format som Innosite har valt att använda är korta nätbaserade idétävlingar där deltagarna är inbjudna att visa fram sina idéer och koncept även under pågående tävlingstid, för andra deltagare att kommentera och föreslå vidareutveckling av. En tävling pågår vanligtvis under 6-8 veckor. Under 2014 genomfördes 12 tävlingar. Förberedelsetiden varierar från ett par veckor upp till sex månader, ofta beroende på hur mycket förankringsarbete som måste ske hos initiativtagaren.

“Tävlingarna bestäms av tävlingsägarna - verksamheter som har en utmaning som man vill ha adresserad, men denna utmaning ska ha relation till någon problematik som är relevant för den byggda miljön i Danmark”.¹

Initiativtagarna till genomförda tävlingar kommer både från offentlig verksamhet och det privata näringslivet. Tävlingarnas tema varierar från tekniska aspekter som glas och tegel till holistiska utmaningar kring arkitektur- och stadsrumstävlingar om stadens livsmiljö. Den tävling som fått mest uppmärksamhet i media behandlade tegel, och resultatet är nu på väg att sättas i produktion. Tävlingen hade inte flest deltagare, men var den som lockade flest yrkesgrupper.

Totalt har man kört 23 idétävlingar. Utvecklingen har gett att branschen nu känner till Innosite och själv söker upp den. Det har varit ett stort intresse för plattformen, men Innosites projektledare tror att det skulle vara annorlunda om verksamheterna skulle finansierat tävlingen själv. Den sista tävlingen kördes i januari 2015 och därefter har man evaluerat initiativet och användardata.

Nästa steg i utvecklingen för DAC och danska byggbranschen är BLOX (tidigare kallat Bryghusprojektet). BLOXs byggnad är designad av OMA och finansierad av Realdania som ska stå färdig 2018. På hemsidan beskrivs innehållet enligt följande:

“BLOX er meget mere end en bygning. Det bliver en bygning, hvor der arbejdes, forskes og tænkes. Det bliver en bygning, hvor folk bor og hvor andre mødes. Det bliver en bygning, som børn leger i - og omkring, og hvor Dansk Arkitektur Center skaber udstillinger”.²

Databas och diskussionsplattform

ARCHILEAKS huvudaktivitet initialt var skapandet av en databas för utbyte av information och kunskap. Databasen är än så länge inte så omfattande men nästan hälften av all trafik på hemsidan går till databasen. Främst är det nedladdning som sker, i mindre utsträckning uppladdning. Det som laddas ner är oftast filer såsom trädsymboler för CAD eller annat som uppfattas som användbart för många; mappstrukturer och liknande. Detta stämmer väl med det ursprungliga målet med plattformen, dvs att fungera som ett öppet intranät som alternativ till att spara filer lokalt. Målsättningen med plattformen har dock utvecklats och kompletterats över tid vilket Martin Nordahl, projektledare på Archileaks, kommenterar med:

“Jag är väldigt intresserad av debatt vilket förmodligen har styrt Archileaks fokus. Det är gör naturligtvis en stor skillnad om man betraktar plattformen mer som skribent eller redaktör, eller om man ser på den som ett datasystem.”³

1. Intervju med Nina Koch-Ørvad, projektledare Innosite, 17.09.2014

2. Ibid.

3. Intervju med Martin Nordahl, projektledare Archileaks, 18.09.2014.

Debattsidan har fått ett allt större fokus bl.a genom den extra synlighet som plattformen skapat via sociala medier. Främst är det stadsbyggnadsfrågor som debatteras via återkommande skribenters krönikor. Plattformen har också ett forum, där avsikten var att man skulle kunna ställa frågor eller få tips. Forumet är inte så aktivt som man skulle kunna förvänta sig, och som skäl anges att det finns en fördröjning mellan fråga och svar, från de anlitade experterna då hemsidans digitala verktyg inte används direkt för att ge ett omgående svar.

Archileaks fysiska plattform utgår från Okidokis kontor i Göteborg och man har också varit värd för olika festivaler och seminarier på andra platser. De event som man deltar i eller ordnar dokumenteras ofta genom att filmas vilka sedan publiceras på den digitala plattformen. På frågan om det är viktigt att ha en fysisk plattform är svaret tydligt:

“Ja, det tycker vi. Det finns ingen arkitekturscen i Göteborg. Då finns det en poäng att träffas och få debattera saker och kunna koppla in andra personer som inte är arkitekter. Det har hänt att både fastighetsnämndens ordförande och viktiga representanter från andra parti är med i publiken och ställer frågor. Då möjliggör den fysiska platsen att det är lättare att få helhet i diskussionen.”⁴

Fortsatt utveckling av kollektivet

KONSTITUTET har både en viktig digital plattform och en tydlig fysisk mötesplats i Konstnärernas kollektivverkstäder (KKV) Monumentals⁵ lokaler.

Verksamheten består främst av olika typer av aktiviteter såsom workshops, fortbildningar och kulturdebatter. Ibland sker dessa i samverkan med andra organisationer, såsom utställningssamarbeten med Moderna Museet eller kurser på Konsthögskolan. Det finns en ambition i kursverksamheter att vara tvärdisciplinär, men på grund av resursbrist är merparten av kursutbudet fortfarande relativt konventionellt.

Att Konstitutet är lokaliserade till Monumentalverkstaden i Malmö bidrar dock till en strävan efter kurser som kan attrahera alla kollektivverkstäder och därmed vara gränsöverskridande.

Konstitutet har inga konkreta medlemmar och det har inte varit ambitionen. En anledning är att man är i ett konkret uppbyggnadsskede och att man har prioriterat att få igång verksamheten. Istället så kommunicerar man brett till alla verksamma i en öppen dialog.

4. Intervju med Martin Nordahl, projektledare Archileaks, 18.09.2014.

5 <http://www.kkvmm.se>

“ Kollektivverkstäderna är gamla kollektiv från 70-talet. Grunden i dem är att initiativet kommer från yrkesgrupperna. Konstitutet bygger på samma koncept”.⁶

Enligt Marie Loft, projektledare på Konstitutet finns en bra dialog med, och lyhörddhet från Region Skåne som gärna ser att denna typ av initiativ får sin kraft, och utvecklas, inifrån verksamheterna.

Prestigefylld workshop och konferens

SMARTGEOMETRYs huvudaktivitet är den årligen återkommande workshopen och avslutande konferensen. Inför varje år sätts ett specifikt tema som workshopparna förhåller sig till. Workshopparna är kärnan och pågår vanligtvis under fyra dagar och föregår konferensen som ligger de två direkt påföljande dagarna. Workshopparna genomgår en peer-review process för att säkerställa kvalitet, då resultatet av workshopparna också diskuteras under den efterföljande konferensen.

“ The way we have done it – It’s not really a peer review – conferences are really mainly focused on academia and focused on having papers. This is not. There is no papers. But to make sure that is still have a really high quality of work we work with a peer review of workshops. So the workshops itself are the core of the activity.

Intressant att notera är att konferensen därmed också får ett omedelbart dagsfärskt resultat att diskutera, något som man tillmäter betydelse:

“You normally go to a conference with a paper that is one year old or more, in which you are not able to include the stuff that just happened. That’s frustrating and that’s why we structure our workshop and conference like we do, to able to include the now – its very very now!”⁷

Innehållet på Smartgeometritys workshop styrs av det årets tema. Syfte med workshopparna är att fritt och tillsammans kunna utforska design och arkitektur genom tekniska såväl som processuella aspekter.

“What we want to do is design, and being workshop based. Not software based. Although we are very much technology driven – the end goal is architecture and design”.⁸

6. Intervju med Marie Loft, projektledare Konstitutet, 22.09.2014

7. Intervju med Xavier De Kestelier, Director Smartgeometry 19.06.2015

8. Ibid.

Xavier De Kestelier menar att Smartgeometrystyrelsens verksamhet befinner sig i framkant av den pågående utvecklingen inom arkitektur tack vare att man har lyckats attrahera så pass avancerat kunniga deltagare. Därmed så bidrar man också till utvecklingen genom att skapa en fysisk plattform där deltagarna har en möjlighet att komma samman och utforska och skapa gemensamt, bortom gängse konkurrenssituation, under de fåtal dagar som evenemanget varar. Smartgeometry har utvecklats och växt naturligt. Man försöker att hålla antalet workshop- och konferensdeltagare till ca 150-200 personer. Med utgångspunkt i 10 workshops med vardera 10 deltagare.

Den fysiska mötesplatsen är grunden i Smartgeometry. En stor skillnad från starten är lokalitet för workshoppen. De första åren fram till 2010 hölls Smartgeometrystyrelsens aktiviteter på konferenscenter och hotell. Då handlade det i mindre utsträckning om skapande. När man flyttade Smartgeometry till att ha universitet som värd för konferensen, den första i Barcelona 2010, var för ett avgörande skifte – eftersom man då plötsligt hade en fabrik, med möjlighet att arbeta med robotar, cnc maskiner och laptops. Det skapade en helt annan miljö, och det gav en skjuts till en ny version av Smartgeometry, som man har kört de senaste fem åren. Smartgeometry 2016 hölls i Göteborg tillsammans med Chalmers.

“When we shifted in having the conference with universities as hosts – the first one in Barcelona – 2010 it was for us a crucial year – cause then we suddenly had a factory – fabricating with robots and cnc machines and laptops – and it was a very different environment. That really kicked us off to a next generation of smart geometry – which we have been running now for 5 years.”⁹

Smartgeometrystyrelsens digitala plattform har tillkommit i ett senare skede. Man ser det fysiska mötet som extremt viktigt, att arbeta och tillverka på en och samma plats. Trots att man nu har en digital plattform ser man fortfarande att det är i det fysiska mötet som plattformens verksamhet verkligen sker.

“It definitely started as workshop. The digital platform all started later, The physical meeting we think is extremely important. And working and making in the same space as well.”¹⁰

Angående mål för framtiden svarar Xavier de Kestelier att eftersom ingen får betalt är förutsättningen för plattformens fortlevnad att det är kul och man fortsätter att utmana gränserna och återuppfinna sig själva.

“As for the future aim of Smartgeometry We will continue as long as we are having fun and keep on reinventing ourselves. Nobody is paid for it and we want to push boundaries.”¹¹

9 Intervju med Xavier De Kestelier, Director Smartgeometry 19.06.2015
10 Ibid.
11 Ibid.

Flertalet projekt med samma mål

HELSINKI DESIGN LAB sjösatte ett antal olika projekt med målsättningen att innovera offentlig sektor. Vissa var interna projekt andra genomfördes i samverkan med andra aktörer. Projekten följer två huvudspår som båda syftar till organisationsutveckling genom design och där det ena spåret handlar om designkompetens i upphandlingsprocesser och det andra spåret handlar om att integrera designkompetens brett i kommunal verksamhet. I det första fallet genomfördes exempelvis tävlingar. I det andra fallet skapades ett specifikt projekt "Design Exchange" för att kunna etablera designers som tjänstemän i offentlig sektor. Just att kunna initiera och genomföra experimentella projekt tillmättes stor betydelse eftersom själva genomförande gav djupare förståelse och erfarenhet.

"I believe strongly that if you have an idea – it's a very different to try and explain the idea or actually build the idea – and our approach was to build the idea. Kind of prototyping."¹²

Ett tredje spår, som aldrig förverkligades, men som tog en annan riktning än de båda andra spåren var projektet "Brickstarter". Projektet innebar tillskapandet av en digital plattform med syfte att möjliggöra för medborgare att föreslå urbana projekt eller initiativ riktade till företag. Även om projektet inte genomfördes inom Helsinki Design Lab så har idén realiserats på andra håll.

"We also had to be opportunistic with project like the real estate project – that actually doing the kind of innovation that we was talking about. Cause as long as there was going to be talk – no one was going to understand it. And as long as it was about doing thing – people could understand it. So we know very clearly that we had to do a real project that had real problems attached to it and real deliverables. And we needed a platform. Once we started there we realized we also had to build capability as they said. So then we started to see the other bits of the puzzle – but that was always driven by a very clear idea about where we need to go."¹³

Ett viktigt fokus för HDL var att testa idéer i reella projekt och genomföra den typen av innovation som tex HDLs fastighetsprojekt, snarare än att skriva om det. Man visste att det fanns reella problem som behövde reella projekt för att besvara. Detta skapades inom plattformen. Där såg man steg för steg även andra behov - men alltid med en väldigt klar idé om målet att innovera offentlig sektor.

12 Intervju med Marco Steinberg, Director of Strategic Design, Sitra 25.06.2015

13 Ibid.

4. Öppenhet, medskapande och ägande?

Kartläggningen har velat undersöka vilka, och i så fall hur, de olika plattformarna arbetar med öppenhet, medskapande och vem som äger det skapade. Vad delas och vad är graden av medskapande. Var öppnas processen upp och var är den sluten. Vem äger en idé och hur får den användas av andra? Flera av plattformarna har innovation som mål på ett eller annat sätt. Hur relaterar ovanstående till graden av innovation?

Idétävlingar med traditionell bedömning

INNOSITE arbetar med öppna idétävlingar där plattformen även syftar till att deltagare visar upp sina idéer under pågående tävling och har möjlighet att ingå samarbete med andra. Sådana samarbeten är dock sällsynta och deltagarnas motivation tycks snarare vara vinst än gemensamt skapande. Det innebär också att deltagarna tenderar att ladda upp sina förslag i sista stund för att inte riskera att någon annan använder sig av idén. Under vissa tävlingar har det lagts in krav på mellaninlämning, för att öppna upp och skapa möjligheter för kommentarer och samarbeten, men man uppfattar att det finns en tröghet och att det är svårt att skapa team utifrån en enbart digital plattform.

Nina Koch-Ørvad, projektledare på plattformen¹, tror att det finns ett behov av att mötas fysiskt, även om man arbetar vidare inom plattformen för att förbättra

1. Intervju med Nina Koch-Ørvad, projektledare Innosite, 17.09.2014

förutsättningarna för samarbete. Man kan därmed konstatera att det till vis del saknas incitament för delande och att tävlingsstrukturen nästan motverkar delar av syftet med plattformen, men Nina Koch-Ørvad, som själv är ingenjör, pekar också på att det finns olika traditioner i olika yrkesgrupper:

”Tävlandet som metod är en kreativ process som arkitekter är vana att använda. Det gör man inte nödvändigtvis i min värld – där har man som ingenjör snarare målet för ögat. Att få det bästa resultatet.”²

Insikten att det är svårt att skapa nya samarbeten via en enbart digital plattform är en viktig erfarenhet som Innosite har vunnit. Plattformen har mött denna insikt med att också arrangera fysiska möten och seminarium på Dansk Arkitektur Center, DAC, i Köpenhamn, något som underlättas av att plattformens faciliteras via denna organisation. Andra fysiska komplement som man arbetar med är platsbesök till tävlingsområden, idésalonger kopplade till tävlingarna där man kan få ställa frågor och diskutera samt seminarier och konferenser.

Vilka tävlingar som genomförs, hur de avgränsas och jurybedöms är slutna processer. Jurysammansättningen påminner om en traditionell tävlingsjury med deltagande av relativt många arkitekter, men plattformen strävar efter att få en bred bedömning:

“Vi försöker säkra att förslagen blir belysta från flera sidor. Ofta arkitekter med någon specialkompetens. Vi kämpar med att få ingenjörer på banan. Vi försöker också att sammansätta juryn så det finns en ”joker” med för att höja blicken. Sen ska också initiativtagaren till tävlingen vara med och bestämma och de har ofta någon som de gärna vill ha med.”³

Innosite har valt att inte arbeta med Creative Commons licensiering (CC)⁴. Efter tävlingens genomförande omfattas resultatet därmed av traditionellt ägande, dvs man äger rättigheterna till sin egen idé. Det innebär att Innosite enbart har rätt att marknadsföra idéerna på siten men inte rätt att kommersialisera dem, vilket inte heller initiativtagarna har rätt till. Vill man utveckla en idé så får man helt enkelt göra en överenskommelse med förslagsställaren.

Creative Commons som del av visionen

ARCHILEAKS ambition att underlätta vardagen fanns från start tillsammans med en växande strävan att Archileaks skulle bli en rörelse där konkurrensen snarare handlar om idéer än mallar och checklistor.

2 Ibid.

3 Ibid.

4 <https://creativecommons.org/licenses/>

”Det förekommer ju en delandekultur även om det inte är uttalad. Man tar med sig saker från sin förra arbetsplats. Så var det även för oss – vi fick saker för att kunna börja bygga upp verksamheten.”⁵

Archileaks är den plattform av de fem studerade exemplen som tydligast arbetar med open source och Creative Commons licensiering som en del i visionen. Till och med den tekniska uppbyggnaden av hemsidan är gjord med system som är open source.

”Vårt gränssnitt är inte perfekt men intressant som samtidsbild.”⁶

Databasen är helt öppen och allt material som finns där är CC-licensierat. Archileaks förhandsgranskar inte material som laddas upp i databasen och det finns viss osäkerhet kring ansvarsfrågor kopplade till materialet. Man undersöker möjligheterna att förlägga ansvarsmodellen hos individen som laddar ner materialet för att undvika att den som laddar upp material, tex en takfotsdetalj – ska bli skadeståndsskyldig. Man ser ansvarsfrågan som ett hinder för att stimulera mer delande. Någon enstaka gång har material som inte är Creative Commons licensierat laddats upp, men då plockats bort direkt.

Archileaks delar även idéer och diskussion. Debattdelen är redaktionellt styrd. Enligt Martin Nordahl, medgrundare till Archileaks, har man ingen uttalad policy för delande när det gäller artiklar. Ibland blir artiklar Creative Commons licensierade, men det finns risker beträffande tredjemansrättigheter för bl.a bildmaterial varför man i nuläget inte ser någon möjlighet till en generell Creative Commons licensiering på siten.

Metoder delas i kurser och erfarenhetsutbyte

KONSTITUTETS verksamhet arbetar utifrån samma grund som konstnärernas kollektivverkstäderna och har därmed en grundtanke i delandekultur. Dock bygger inte verksamheten i första hand på delande och medskapande utan utgör snarare av kursverksamhet och erfarenhetsutbyte. Den digitala webbplatsen delar information om fortbildningar, evenemang och vägledning som relaterar till yrkeskårens frågor och aktiviteter.

Peer review och öppenhet så långt det går

SMARTGEOMETRYs Community har möjlighet att föreslå både övergripande tema och inriktning på specifika workshoppar. Öppenheten innebär en öppen utvärdering av temat och möjlighet att kommentera och framföra sina åsikter kring förslagen.

5 Intervju med Martin Nordahl, projektledare Archileaks, 18.09.2014

6 Ibid.

Vanligtvis får man in 60-70 ansökningar från grupper som vill hålla en workshop. Det slutliga beslutet fattas dock av styrgruppen efter ett peer review förfarande. Styrgruppens styrning är enligt Xavier de Kestelie minimal och man har haft samma förfarande under de senaste tio åren.⁷

Även de som anmäler sig som deltagare till workshopparna måste genomgå en prekvalificeringsprocess. Skälet för detta är att man söker deltagare som har nått en viss nivå. Detta för att säkerställa att man har tillräcklig kompetens för att kunna samarbeta på en avancerad nivå. Enligt Xavier de Kestelie är detta en av anledningarna till att Smartgeometry är så framgångsrik som man är. Andra anledningar som tillmätts stor betydelse är att det sker utanför ett gängse uppdrag och den vardagliga arbetsplatsen, i en miljö som är mer "akademisk" där kunskapsdelande är mer av en självklarhet:

"You are able to share because it is not directly related to your practice. It's neither related to fundamental research in academia nor to actual projects in the industry. So it's almost a little hobby project."⁸

"Academia is set up to share knowledge. Industry is different. But I think there is a kind of bizarre grey zone in between where Smartgeometry work."⁹

På ett individuellt plan äger varje deltagare i workshopparna sin egen IP adress¹⁰ och man sätter inte upp Creative Commons licensering som något krav. De akademiska artiklar som presenteras är dock öppet tillgängliga.

Generellt är delande inom branschen på uppgång, till viss del på grund av att vissa programvaror verkar för det, exempelvis Grasshopper.

Kunskapsutveckling och CC-licensiering

HELSINKI DESIGN LAB hade som en grundläggande princip att allt material på den digitala plattformen skulle göras publikt under Creative Commons licens för ickekommersiellt bruk. Marco Steinberg beskriver plattformens delande av kunskap i tre punkter:

"We do some events – focused on bringing public sector people and designers together. We do some case studies – to study and analyse how this work is emerging in the world. And we do some experiments of our own. And that's what came to be Helsinki Design lab."¹¹

7 Intervju med Xavier De Kestelie, Director Smartgeometry 19.06.2015

8 Ibid.

9 Ibid.

10 https://en.wikipedia.org/wiki/IP_address

11 Intervju med Marco Steinberg, Director of Strategic Design, Sitra 25.06.2015

I övrigt delade främst kunskap genom events och genom att sammanföra offentlig sektor och designers för att åstadkomma ett kunskapsdelande på en organisatorisk respektive individuell nivå. Plattformen hade också en veckoblogg, där medarbetare i designteamet bloggade för att dela gruppens arbete.

Marco Steinberg är utbildad arkitekt och har under flera år undervisat på Harvard. Han är en av flera arkitekter som ser svårigheter att innovera på viktiga samhällsfrågor genom att bara fokusera på byggnadsskalan. Idag är arkitekten i många fall hantverkare, och arbetar i liten grad med koncept. Steinberg tror att arkitekturen behövs lyftas upp en beslutsnivå och att arkitekter arbetar på systemnivå. Briefet har redan definierat vad arkitekten kan och inte kan göra. Steinberg ser möjligheter i att arkitekten hjälper klienter att bygga bättre briefs – inte bara bättre byggnader.

“So I think we also need to help clients to build better briefs. Not just build better buildings”.¹²

Källor

Intervjuer

Innosite *Intervju: 17/09 2014*
Nina Koch-Ørvad, Projektledare Innosite
Dansk Arkitektur Center (DAC)

Archileaks *Intervju: 18/9 2014*
Martin Nordahl, Projektledare Archileaks
Arkitekt, Okidoki Arkitekter

Konstitutet *Intervju: 22/9 2014*
Marie Loft, Projektledare & metodutvecklare Konstitutet
Projektledare designutveckling

Smartgeometry *Intervju: 19/6 2015*
Xavier De Kestelier, Smartgeometry Director
Partner, Specialist Modelling Group, Foster + Partners

Helsinki Design Lab *Intervju: 25/6 2015*
Marco Steinberg, Director of Strategic Design, Sitra 2008-2013
Founder at Snowcone & Haystack

Intervjuerna är genomförda som telefonintervjuer eller möten av Annelie Håkansson. Citat från intervjun med Innosite är översatta till svenska. Intervjuerna är loggade men eventuella missuppfattningar och faktafel i texten är våra egna.

Skriftliga källor

Peters, B. och Peters, T., (2013) Inside Smartgeometry: Expanding the Architectural Possibilities of Computational Design. London: Wiley

Ratti, C. och Claudel, M., (2015) Open Source Architecture. London: Thames & Hudson

Archileaks digitala plattform: <http://archileaks.se>

Innosites digitala plattform: <https://www.innosite.dk>

Smartgeometryst digitala plattform: <http://smartgeometry.org>

Konstitutets digitala plattform: <http://www.konstitutet.se>

Helsinki Design Labs digitala plattform: <http://www.helsinkidesignlab.org>

